

פרק חמישי 'כל המנחות באות מצה'

משנה

כל המנחות באות מצה, חוץ מחמץ שבתודה שכתוב בו "על חלות לחם חמץ", ושתי הלחם שכתוב בהם "חמץ תאפינה", ושתי הלחם.

רמ"א בודה שאור מתוכו רי"א מביא רבי מאיר אומר, מתוך העשרון של התודה שאור ומוסיף עליו ושתי הלחם היה מוציא מעט מהסולת עד

שנעשה שאור, וחוזר וטומנו בסלת ולש וממנו מחמץ את השאר. רבי יהודה אומר, אף היא אינה מן המובחר, שאינה מחמצת יפה. אלא מביא את השאור מביתו ונותנו לתוך המדה ומוסיף עליו סולת. אמרו חכמים לרבי יהודה, הרי השאור מגיע כשהוא מעורב במים ואין הוא באותו מידה של הסולת וייצא שהעישרון יהיה יתר או חסר⁶³⁶.

גמרא

לומדים עיכוב במצה מהכ' "לא שאל רבי פרידא את רבי אמי, מנין לומדים את מה ששנינו במשנה שכל המנחות באות

מצה⁶³⁷? אמר לו, מה השאלה מנין לנו, הרי יש מנחות שמפורש בהם שהם מצה ויש שלומדים מהכתוב: "וְזֹאת תֹּרַת הַמִּנְחָה הַקָּרֵב אֹתָהּ בְּיַד אֶהְרֵן" "וְהַנּוֹתֵרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אֶהְרֵן וּבָנָיו מִצֹּת תֹּאכְלוּ"? אמר לו רבי פרידא, שהוא לא שאל מנין שיש מצוה לאפות את המנחה מצה, אלא מנין שאפיתה מצה מעכבת⁶³⁸? אמר לו רבי אמי, לומדים לעכב

636 מכאן פי' הרב רבינו חיים שכשמודדין במדה בפסח או לצורך חלה אין להכביד על הסלת שא"כ נמצאת יתרה כמו לענין מנחות. ועוד אמרו לקמן (דף פז.) גודשא תילתא. תוס'.

637 תוס' שואלים מה השאלה הרי שנינו במשנה (דף נה.) כל המנחות נילושות בפושרים ומשמרם שלא יחמיצו כו' שנאמר "כל המנחה בל תאפה חמץ" וכן דרשו לקמן בגמ' (שם) שאר מנחות מנין ת"ל "כל המנחה". ועוד ששמע ששייך לרבות יותר מהכ' "כל מנחה" ממה שמרבים מהכ' "זאת תורת המנחה" והרי משם לא שייך לרבות י אלא מנחות שיש בהם דין הכתוב בפרשה, הגשה קמיצה ולבונה מנחת סלת ומחבת ומרחשת. אבל מ"כל המנחה" נתרבו אפילו מנחת העומר ומנחת קנאות ומנחת כהן ומנחת נסכים ולחם הפנים. ונראה לפרש שר' אמי היה סבור שהשאלה היא אפילו למצוה היכן שלא כתוב מצה. והביא לו מקראות פשוטות ותמה על שאלתו והשיב לו דכתיבא כתיבא כגון מחבת ומאפה דלא כתיבא כגון מנחת סלת ומרחשת כתיב זאת תורת. וה"ה שעדיין לא יודעים את כל שאר המנחות. ור"ת מפרש שרבי פרידא שאל מנין שבאות מצה ולא שיאור וחלוט. תוס'.

638 תוס' שואלים מאחר שכ' "זאת תורת" מצה שכ' במחבת ומאפה נתיירו לעכב. וי"ל שהיה אפ' לומר בהם ולא בסלת ומרחשת. ומסיק שהעיכוב הוא מהכ' תהיה במחבת אם אינו ענין לגופה תניהו ענין לשאר מנחות, והוא דוחק. ונראה לפ' שצריכים את הכ' לאיזו דרשה. ואע"ג שכ' במצה תהיה לומדים בכל המנחות מזאת תורת שבכ"מ שיש מצוה במצה יש עיכוב. תוס'.

מהכתוב "לא תאָפּה חָמֵץ" לעכב, שאינה נאפית אלא מצה.

רב חסדא הק' אולי "לא תאפּה חמץ" הקשה רב חסדא, אולי הכתוב אומר אלא שיאור של רבי יהודה לר"י "לא תאָפּה חָמֵץ" אלא שיאור, ואם

אפה את המנחה שיאור כשרה? ומבררת הגמרא על איזה שיאור מדבר רב חסדא. שנחלקו מהו שיאור האסור בפסח. רבי מאיר אומר כל בצק שהכסיפו פניו, ורבי יהודה אומר שנראו בו כקרני חגבים. אם נאמר שהכתוב בא לומר שלרבי יהודה המנחה לא תאפּה חמץ אלא שיאור של רבי מאיר, הרי לרבי יהודה בצק זה הוא מצה גמורה⁶³⁹!. ואם הכתוב בא לומר שלרבי מאיר המנחה תאפּה שיאור של רבי יהודה, הרי לרבי מאיר הוא חמץ גמור שחייבים כרת על אכילתו בפסח!. ואם הכתוב בא לומר שלרבי מאיר המנחה תאפּה שיאור של רבי מאיר, הרי כיון שלוקים על אכילתו בפסח הוא חמץ⁶⁴⁰!. אלא הקושיא אולי הכתוב בא לומר לרבי יהודה שאופים את המנחה שיאור של רבי יהודה, שלא נתמעט מהכתוב "לא תאָפּה חָמֵץ"?

ורב נחמן בר יצחק הקשה, אולי הכתוב אומר "לא תאָפּה חָמֵץ" אלא 'חלוט' ברותחים

שאינו חמץ ואינו מצה? ושואלת הגמרא על הקושיא של רב נחמן בר יצחק, הרי 'חלוט' הוא רביכה. והרי במנחת רבוכה כתוב בה במפורש שתהיה רבוכה, ואם לא הביא מנחת רבוכה אלא מנחה אחרת הרי לא כתוב בשאר המנחות רבוכה ולא צריכים לחלוט אותן ברותחין? אלא אומרת הגמרא שרב נחמן בר יצחק הקשה אולי במנחה שכתוב בה רבוכה יש מצוה לעשותה ברבוכה. והכתוב "לא תאָפּה חָמֵץ" אלא חלוט אומר במנחה שלא כתוב בה רבוכה שאם ירצה יביא רבוכה, ואם ירצה יביא מצה?

רבינא הקשה, אולי הכתוב "לא תאָפּה חָמֵץ" בא לומר שמי שאופה את

639 תוס' שואלים שבפרק אלו עוברין (שם מג.) שנינו בברייתא שיאור ישרף ונותנו לפני כלבו. ומפרשים ונותנו לפני כלבו דר"מ לרבי יהודה. משמע שאסור באכילה. וי"ל שהוא אסור מדרבנן וממה שהוא מותר לכלבו ש"מ שהיא מצה גמורה. תוס'.

640 ותימה אולי לגבי פסח מרבים מהכ' (שמות יב) "כל מחמצתולא לומדים משם שהרי לענין אינו חמץ גמור להתחייב כרת, ואדרבה נלמדף מחמץ גמור. ושמא יש איזה יתור בתורה ובמנחות שחמץ נוקשה נחשב לגביהם חמץ. תוס'.

המנחה חמץ עובר בלאו, אבל המנחה לא נפסלת?

אלא אומרת הגמרא, לומדים שאם אפה את המנחה חמץ היא נפסלת, כמו ששנינו בברייתא על הכתוב "וְאִם מִנְחָה עַל הַמִּחְבֵּת קֶרֶבֶן סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן מִצָּה תִהְיֶה" יכול "מִצָּה" הוא למצוה? תלמוד לומר "תִּהְיֶה", הכתוב קבעה חובה.

שאל רבי פרידא את רבי אמי, מנין שכל "מצה תהיה" מנחה צריכה שימור מחמץ

המנחות נילושות בפושרים וצריך לשמרם ולעסוק בבצק כל הזמן כדי שלא יחמיצו. האם נלמד מפסח שכתוב בו: "וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצּוֹת"? אמר לו שבגופה של המנחה כתוב: "מִצָּה תִהְיֶה", החייה, הכשירנה ושמרה. שואלת הגמרא, הרי הכתוב בא ללמד שאפיתה מצה מעכבת? עונה הגמרא, שאם כן היה צריך להיות כתוב "מִצָּה היא"⁶⁴¹, ומהכתוב "מִצָּה תִהְיֶה" לומדים את שני הדברים.

אמרה כנס"י רבש"ע החזק לי טובה אמרו החכמים לרבי פרידא, רבי עזרא בן בנו של רבי אבטולס, שהוא עשירי לרבי אלעזר

בן עזריה, שהוא עשירי לעזרא עומד בפתח. ורבי פרידא אמר מדוע אמרתם שהוא מיוחס כל כך?. אם הוא 'בר אוריין', בן תורה הוא ראוי. ואם הוא 'בר אבהן' ו'בר אוריין' ו'בר אבהן', בן תורה ומיוחס הוא ראוי וראוי. ואם הוא 'בר אבהן' ולא 'בר אוריין' אש תאכלנו!. וכשאמרו לו שהוא 'בר אוריין' הוא, אמר להם שיכנס. וכשרבי פרידא ראה שדעתו של רבי עזרא עכורה, פתח באגדה ואמר את הכתוב: "אֶמְרֶתְ לָהּ ה' אֶתָּה טוֹבָתִי בְּלִ עֲלִיךְ". אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך, הוא רבוננו של עולם החזק לי טובה שהודעתך בעולם. אמר לה "טוֹבָתִי בְּלִ עֲלִיךְ" איני מחזיק טובה אלא לאברהם יצחק ויעקב שהודיעוני תחלה בעולם. שנאמר: "לְקַדוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ הַמָּה וְאֲדִירֵי כָּל חֶפְצֵי בָּם".

יבא אדיר ויפרע לאדירים אדירים כיון שרבי עזרא שמע שרבי פרידא ואמר באדירים

"וְאֲדִירֵי כָּל חֶפְצֵי בָּם" הוא פתח ואמר, יבא אדיר ויפרע לאדירים מאדירים באדירים. יבא הקדוש ברוך הוא, שכתוב בו "אֲדִיר בְּמָרוֹם ה'". ויפרע לאדירים, ישראל, שנאמר "וְאֲדִירֵי כָּל

641 היא משמע לעכב כמו שא' לעיל (דף ד) חטאת היא שאם שחט שלא לשמה פסולה. רש"י.

חֲפָצֵי בָם", מאדירים, המצרים, שכתוב בהם "צָלְלוּ כְּעוֹפְרֵת בְּמַיִם אֲדִירִים". באדירים, מים שנאמר "מְקָלוֹת מֵיִם רַבִּים אֲדִירִים מִשְׁבְּרֵי יָם".

ועוד דרש רבי עזרא, יבוא ידיד בן ידיד ויבנה ידיד לידד בחלקו של ידיד ויתכפרו בו ידידים. יבא ידיד, שלמה המלך, שכתוב "וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנְּבִיא וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יְדִידָה". בן ידיד, בן אברהם, כמו שכתוב "מָה לְיַדִּי בְּבֵיתִי"⁶⁴². ויבנה ידיד, בית המקדש שנאמר "מָה יְדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיךָ". לידד, זה הקב"ה, כמו שנאמר "אֲשִׁירָה נָא לְיַדִּי". בחלקו של ידיד, זה בנימין, שנאמר "לְבַנְיָמִן אָמַר יְדִיד ה' יִשְׁכֵּן לְבֶטֶח עָלָיו". ויתכפרו בו ידידים, אלו ישראל, כמו שכתוב "נָתַתִּי אֶת יְדוֹת נַפְשֵׁי בְכָף אִיבִיהָ".

יבא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים עוד דרש רבי עזרא יבא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים. יבא טוב, זה משה כמו שכתוב "וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא". ויקבל טוב, זו תורה, כמו שכתוב "כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אֶל תַּעֲזוּבוּ". מטוב זה הקב"ה, כמו שכתוב "טוֹב ה' לְכָל". לטובים אלו ישראל, כמו שכתוב "הֵיטִיבָה ה' לְטוֹבִים".

עוד דרש רבי עזרא יבא זה ויקבל זאת מזה יבא זה ויקבל זאת מזה לעם זו. יבא זה משה, שכתוב "כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ" ויקבל זאת, התורה שכתוב בה "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". מזה, הקב"ה כמו שכתוב "זֶה ק-לִי וְאַנְוָהוּ". לעם זו, אלו ישראל שנאמר "עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קְנִיֹת".

אמר רבי יצחק, בשעה שחרב בית המקדש, מצאו הקב"ה לאברהם עומד בבית המקדש, אמר לו "מָה לְיַדִּי בְּבֵיתִי"? אמר לו על עיסקי בני באתי, אמר לו

⁶⁴² פשוטו של הכ' בירמיה שהיה מתפלל בבית המקדש על ישראל. וכאן דורשו באברהם כמה שא" בסמוך שמצאו הקב"ה לאברהם שהיה עומד בבית המקדש. ור"ת אומר שמה שאומרים בברכה של מילה אשר קידש ידיד מבטן הוא אברהם שנקרא ידיד, וקדשו הקב"ה מן הבטן. חוק בשארו שם זה יצחק שקראו הקב"ה יצחק עד שלא נולד. וצאצאיו חתם באות ברית קודש זה יעקב. ויש מפרשים ידיד זה יצחק שאר זה יעקב וצאצאיו אלו השבטים. תוס'.

בניך חטאו וגלו. אמר לו שמא בשוגג חטאו?. אמר לו את הכתוב בירמיהו "עֲשׂוּתָהּ הַמְזַמָּתָה", כל מעשיהם במזיד ובכוונה. אמר לו שמא מיעוטים חטאו? אמר לו הרבים. היה לך לזכור ברית מילה, אמר לו יוֹבֶשֶׁר קָדָשׁ יַעֲבְרוּ מֵעַלְיָךְ". אמר לו שמא אם המתנת להם היו חוזרים בתשובה?, אמר לו "כִּי רָעַתְכִי אֶז תַּעֲלֹזִי". הניח ידיו על ראשו וצעק ובכה, ואמר שמא חס ושלום אין להם תקנה?. יצתה בת קול ואמרה לו "זֵית רַעַנָן יִפֶּה פְּרֵי תֵאֲר", מה זית אחריתו בסופו, אף ישראל אחריתם בסופם.

הקב"ה שמע את קולו של אברהם וחמל על ישראל
 רבי חנינא בר פפא דרש על הכתוב בירמיהו: "לְקוֹל הַמּוֹלָה גְדֹלָה הַצִּית אִשׁ עֲלֶיהָ וְרָעוּ דְלִיּוֹתָיו" לקול מיליהן של מרגלים ניתרועעו דליותיהן של ישראל. המרגלים דברו באותה שעה דבר גדול "כִּי חָזַק הוּא מִמֶּנּוּ", כביכול אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם. והקשה רבי חייא ברבי חנינא אם כך היה צריך להיות כתוב "לְקוֹל מְלָה" ולא "לְקוֹל הַמּוֹלָה"? אלא, הקב"ה אמר לאברהם. קולך שמעתי וחמלתי עליהם. אני אמרתי ישתעבדו בארבע מלכיות, כל אחת ואחת כשיעור ארבע מלכיות, עכשיו כל אחת תשתעבד כמה שנפסק לה. ויש אומרים אני אמרתי שארבע מלכיות ישתעבדו בזה אחר זה, עכשיו ישתעבדו בבת אחת. אלא שבני ישראל יהיו מפוזרים מקצתם משועבדים לבב, מקצתם ליון, מקצתם לפרס, ומקצתם לאדום.

ישראל נמשלו לזית
 אמר רבי יהושע בן לוי למה ישראל נמשלו לזית? לומר שכמו שעליו של זית לא נושרים לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. אף ישראל אין להם בטלה עולמית לא בעוה"ז ולא בעולם הבא. ואמר רבי יוחנן למה נמשלו ישראל לזית? כמו שזית אינו מוציא שמנו אלא על ידי כתיתה, אף ישראל חוזרים למוטב על ידי יסורים.